Els correus a Andorra, una història inacabada: 11-13 (2009)
Papers de Recerca Històrica volum 6 (Societat Andorrana de Ciències)
DOI: 10.2436/20.0110.03.13 ISBN: 978-99920-61-04-6

Papers de recerca històrica 6

Els assajos de Toulon

Consideracions sobre els segells menys coneguts d'Andorra

Gerhard Lang-Valchs

Resums

Català
Els assajos de Toulon.
L'autor relaciona els tres segells apareguts sobre Andorra l'any 1961, amb data de 1928 i valor facial de 10 pessetes, amb el barceloní Fernando Escalas i no amb els correus espanyols (inaugurats el 1928) ni tampoc amb els correus francesos (inaugurats el 1931), i els considera fets per un profà del tema filatèlic i de l'Administració postal.

Castellano
Los ensayos de Toulon.
El autor relaciona los tres sellos aparecidos sobre Andorra en el año 1961, con fecha de 1928 y valor facial de 10 pesetas, con el barcelonés Fernando Escalas y no con los correos españoles (inaugurados el 1928) ni tampoco con los correos franceses (inaugurados el 1931), y los considera hechos por un profano del tema filatélico y de la administración postal.

Français
Les essais de Toulon.
L'auteur met en rapport les trois timbres apparus sur l'Andorre l'année 1961, datés en 1928 et d'une valeur faciale de 10 pesetas avec le barcelonais Fernando Escalas et non avec le courrier espagnol (inauguré en 1928) ni avec le courrier français (inauguré en 1931). Il croit que c'est l'œuvre d'un incompétent dans le domaine philatélique et de l'administration postale.

English
Toulon's essays.
The author links three Andorra-related stamps (face value 10 pesetas, and dated 1928) that appeared in 1961, with Fernando Escalas from Barcelona. He thinks that they were neither connected with the Spanish Postal Service (opened in Andorra in 1928) nor with the French Postal Service (opened in Andorra in 1931), and considers that their maker knew little of philately and postal administration.

El 1961 van aparèixer a Toulon (França) tres segells que fins aleshores no havien estat descrits en cap revista filatèlica ni figuraven en cap catàleg filatèlic i de l'existència dels quals ja no es recordava ningú.[1] Es tractava de diversos exemplars de tres segells de 10 pessetes d'Andorra amb motius diferents que, per la inscripció en dos d'ells, es podien datar fàcilment el 1928. El tercer, de paper idèntic i idèntica inscripció, excepte per la data que hi faltava, també amb un disseny d'un motiu andorrà, s'havia produït òbviament al mateix temps i sota les mateixes circumstàncies.[2]
Són falsificacions, segells de fantasia? Es tracta d'una emissió local o particular? Se'ls pot considerar semioficials? Qui els va encarregar? En quines circumstàncies van veure la llum del dia? Aquest article intentarà donar resposta a aquestes preguntes explicant el que els documents oficials accessibles avui ens diuen sobre ells.

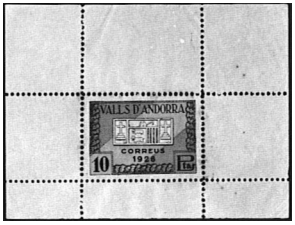

A cap dels especialistes en segells andorrans que hagin opinat públicament sobre aquests segells no se'ls va ocórrer mai cap d'aquestes dues opcions. Per poder parlar d'una falsificació necessitaríem tenir un original que s'hagués pogut falsificar, per enganyar el servei de correus o els coleccionistes. Òbviament, no és el cas. És summament improbable també que es tracti de segells de fantasia. L'escàs nombre d'exemplars existents –en deuen seguir existint com a màxim deu de cadascun– exclou aquesta possibilitat. Quin sentit té produir segells de fantasia en un nombre tan reduït?[3] I després no

van ser ni publicats ni posats a la venda, absolutament inconcebible si hagués estat un producte cent per cent comercial com un segell de fantasia.[4]
Per poder contestar a les altres preguntes plantejades convé fer una ullada a la situació del servei postal a Andorra els anys vint.
Entre els anys 1925 i 1930 a Andorra i al seu voltant es parlava molt de la qüestió postal. Els francesos volien millorar el seu servei postal, deficient, i fins i tot inexistent a l'hivern, per la impracticabilitat dels ports. Els espanyols estaven un altre cop disposats a reorganitzar el seu servei, que era més regular però no menys rudimentari que el de la nació veïna. Els andorrans volien organitzar ells mateixos el seu propi servei i el copríncep episcopal, el bisbe Justí Guitart, no ho veia de bon ull.
Els plans per crear un servei postal a Andorra no eren res de nou. Ja des dels anys vuitanta del segle anterior hi havia hagut diversos intents de modificar o ampliar el servei existent per part dels mateixos andorrans, per part dels francesos i dels espanyols. Per la difícil situació política al voltant de les Valls totes les iniciatives van fracassar; només es van introduir millores de poca importància per al públic. L'únic camp en què havia canviat alguna cosa substancialment va ser en el telèfon i el telègraf, que en aquest context, això no obstant, no ens interessen.
La idea d'un servei propi andorrà va reviure novament a final de 1925 gràcias al suís Friedrich Weilenmann[5], que va aparèixer a les valls presentant un pla per a una administració postal andorrana i que va desplegar les seves activitats a la Seu d'Urgell, Madrid, París i Perpinyà, a més d'Andorra, per aconseguir el vistiplau dels responsables, políticament implicats o afectats. A pesar del suport del bisbe copríncep i de diversos membres del Consell General, va ser rebutjada la seva petició de concedir-li l'organització d'un servei de correus i l'explotació temporal en la sessió de l'11 de novembre de 1927. Això no obstant, la concessió per a l'emissió d'un segell andorrà, era per a Fernando Escalas[6], un empleat de l'Ajuntament de Barcelona de qui sabem ben poc. Deuria de tenir algun contacte amb Andorra, possiblement a través d'un tal Sr. Aymat, que s'esmenta en diverses ocasions en aquest context. Tampoc no sabem gaire més d'ell.
Els segells de què parlem han d'haver vist la llum del dia evidentment entre 1926 i 1928, en el context de les sol·licituds de concessió que hem esmentat. No hi havia cap altra iniciativa postal durant aquella època. Només el 1932 n'hi va haver una altra, el resultat de la qual es representa en la majoria de catàlegs de segells andorrans,[7] conegut com Edifil.
Es tracta, doncs, en el cas dels nostres segells, sens dubte d'assajos, com ho demostra la forma de presentació d'alguns dels segells. No n'existeix cap plec o miniplec. Tots els exemplars dentats i no dentats coneguts vénen sols i han d'haver estat retallats, per tant, del full o bloc original. (Vegeu la foto de l'esquerra.)
Què són assajos i per a què serveixen? I per què hi havia tres assajos amb valor idèntic? Quan hi ha un projecte d´emetre un segell o una sèrie de segells se'n prepara un cert nombre de proves. És una forma de presentar un parell de propostes a un públic més ampli perquè n'aprovi el disseny, elegeixi colors o suggereixi canvis. Eren per elegir un color i un dels dissenys.
Els assajos sembla que hagin estat encarregats per algú profà en el tema filatèlic i en l'administració postal. No sembla que la finalitat del segell (o de la sèrie de segells) fos, diguem-ne, de natura administrativa. Els assajos acostumen a cobrir tota la gamma o almenys de gran part de valors d'una sèrie. Aquí tenim tres valors de 10 pessetes, el valor màxim de les sèries espanyoles d'aquells anys. Aquests segells haurien servit només per a algun franqueig extraordinari, per a paquets, valors declarats, coses que de moment no es podien enviar des d'Andorra abans de la instal·lació del servei de correus espanyol. Falten els valors més baixos per a cartes i targetes. Conclusió: aquest segell o aquests segells anava o anaven destinat(s) primerament al mercat filatèlic i no al franqueig postal real amb la intenció de treure'n el màxim profit (l'autor i qui s'encarregués de fer-lo(s) imprimir…).
Qui són, doncs, els autors dels assajos de què parlem? I qui hi havia al darrere de la iniciativa? Weilenmann, Escalas, una tercera persona, empresa o institució?
No es tracta d'una iniciativa oficial francesa o espanyola. Tampoc no es tracta d'una iniciativa episcopal. No existeix ni un sol document –i precisament en aquests anys no ens falten documents de les tres parts esmentades relatives a la qüestió postal – que parli de segells andorrans o que hi faci la mínima referència o al·lusió en aquest sentit. No existeix cap oferta oficial concreta de part de tercers ni al Consell General, ni al prefecte de Perpinyà ni al bisbe.[8]
Els únics autors possibles que queden són el suís Friedrich Weilenmann i el barceloní Fernando Escalas Coste. Els assajos van ser realitzats el 1927 i amb certa probabilitat abans de la tardor, i no el 1928. El primer segell oficial del Consell General devia veure la llum el 1928, tal com es dedueix de la inscripció en dos dels tres exemplars. I per treure el segell durant l'any 1928 calia decidir-se per un model i, a més, preparar-ne la impressió, la distribució i la venda, cosa que requeria temps. Un cop feta pública la decisió del govern espanyol d'instal·lar una administració de correus a Andorra a final d'octubre de 1927, imprimir els assajos hauria estat una despesa absurda i inútil. Per què no pot Friedrich Weilenmann ser-ne l'autor?[9] Fins al 1931 Weilenmann no aconsegueix cap encàrrec oficial per part del Consell General de preparar una sèrie de segells o algun exemplar deslligat. No parla en cap de

les seves cartes d'aquest encàrrec, ni d'un projecte de disseny, ni de proves ja fetes. I, sobretot, no l'esmenta en el seu llibre[10], en què parla àmpliament sobre la qüestió postal i dels seus esforços d'organitzar una administració postal andorrana pròpia entre el 1925 i el 1936, sense ometre els seus múltiples fracassos.

En el paràgraf anterior havia dit que Weilenmann no havia parlat mai de segells: això no és totalment correcte. Weilenmann comença a pensar i a parlar de segells el 1929, quan presenta un nou projecte al bisbe Guitart i al Ministerio de Asuntos Exteriores de España.[11] Volia fer imprimir un segell a l'estil *Pro Juventute*, un segell de beneficència, que part del seu valor facial ("afegit") estava directament destinat a algun propòsit benèfic. Estava pensant en un segell de 4 pessetes i en una tirada de 15.000 exemplars. Era una idea, un projecte, res més. No havia pensat encara en cap disseny concret. Quan el bisbe li assegura el seu suport al projecte reservant-se, entre d'altres, el dret d'aprovar-ne el disseny, Weilenmann no li respon ni li fa propostes concretes. Si haguessin estat seus els assajos, hauria pogut utilitzar qualsevol dels tres com a mostra. I sobretot el motiu del segon, el del bisbe amb el Consell General, hauria fet gràcia al mitrat i segurament no l'hauria disgustat. Almenys hauria estat una base sòlida per fonamentar la seva proposta.

És a dir, que queda només Fernando Escalas –per exclusió– com a autor. No sabem qui va intervenir en el disseny de les tres peces ni quina impremta –barcelonina, se suposa – el va realitzar. Van arribar els assajos a Andorra? Probablement mai. Almenys no de forma oficial. Si el Consell General hagués rebut els assajos també haurien pogut servir a Weilenmann després que se li atorgués la concessió del servei postal, i els hauria esmentat en aquest context.

Es deurien quedar a Barcelona, deurien passar allà, qui sap com, els avatars de la Guerra Civil, i probablement van passar a França amb algun dels molts espanyols que es van refugiar al país veí al final de la contesa, per tornar a aparèixer els anys seixanta a Toulon, al comerç del Sr. Rocamora.[12] L'única informació de què disposem sobre ell és que era comerciant filatèlic i que la seva família venia de Catalunya.

Notes

1. Jacques Bacquer va ser el primer a descriure'ls, el desembre de 1961, en el seu article a *Monde des Philatélistes*" i després a *Philandorre* 3, pàg. 16, "Emissions locales ou particulières de timbres d'Andorre. Les essais de timbres de Friedrich Weilenmann (1928)"

2. Desgraciadament no puc presentar una foto decent del segon segell. No n'he pogut localitzar cap exemplar en mans de cap col·leccionista. Una foto de qualitat bastant regular es pot trobar a l'article de Bacquer esmentat a dalt. Aquest segell sembla d'idèntiques dimensions que els altres. Sota la inscripció *805 - 1928* (s'acostumava datar en aquells anys la fundació d'Andorra per Carlemany, l'any 805) es veu una foto dels membres del Consell General al complet i del bisbe al mig –probablement, l'aleshores bisbe Guitart– amb la Casa de la Vall com a fons.

3. L'única excepció, possiblement a escala mundial, representa curiosament el *primeríssim segell andorrà*, que es va imprimir a Alemanya el 1883 amb la intenció de prendre el pèl als germans Senf, de Leipzig, uns coneguts col·leccionistes i comerciants filatèlics. Vegeu: Gerhard Lang-Valchs. *Die allererste Andorra-Marke, made in Germany*, en versió catalana en aquesta mateixa edició de *Papers de recerca històrica*.

4. Alguns dels arguments que després s'exposaran per demostrar que es tracta d'assajos podrien utilizar-se també en aquest punt per refutar la possible tesi d'un segell de fantasia.

5. Gerhard Lang-Valchs: "Friedrich Weilenmann i el correu d'Andorra". *Papers de recerca històrica 5*, pàg.103 – 117. (GLV)

6. *Llibre d'Actes num. 262 de l´11 de novembre de 1927.*

7. Aquesta sèrie, que es considera semioficial, va veure la llum en el context dels intents d'establir un servei postal aeri regular amb Andorra, utilitzant la ja existent línia aèria de Barcelona a la Seu d'Urgell, inaugurada el 3 de febrer de 1932. (*La Vanguardia*, 20-2-1932, pàg. 23, col. 1.) Vegeu també: Carlo Romo. *The 1932 "Semi-official Airmails"* (Part 1-3), *Valira Torrent* 15 (mar 1982), pàg. 7-9; 16 (oct. 1982), pàg. 2-5; 17, (març 1983), pàg. 2-4.

8. El que sí que existeix a l'Arxiu del Delegat Permanent de la Mitra d'Urgell (AMU) són dues cartes, una d'una empresa francesa (AMU, Serveis públics, 2.1; 1411263) i una altra d'una d'anglesa (1411322-22a) al bisbe de la Seu d'Urgell, amb dates del 27 de març de 1928 i 2 de juny, en què ofereixen els seus serveis per si ell (i els andorrans) es decidissin a imprimir paper moneda o els seus segells propis; és a dir, just després que la primera edició de segells andorrans, que no eren sinó segells espanyols de l'època amb la sobrecàrrega *Andorra*, sortís a la venda a les oficines andorranes.

9. En el seu article "Emissions locales ou particulières d'Andorre. Les essais de timbres de 1928", Carlo Romo va refutar magistralment les conclusions de Bacquer, que havia atribuït l'autoria dels assajos a Weilenmann. Basant-se probablement en una falsa lectura del paràgraf corresponent en el Llibre d'Actes (LDA) parla d'un tal senyor Aymat d'Escaldes (confonent Escaldes amb Escalas), el qual estava implicat en l'assumpte.

10. Friedrich Weilenmann: *Die Wahrheit über die Pyrenäenrepublik Andorra*, Zuric, 1939

11. GLV, pàg. 112/113

12. Els meus intents de trobar més informació sobre la persona de Rocamora i la seva procedència foren en va.